

Република Србија
МИНИСТАРСТВО ПОЉОПРИВРЕДЕ
И ЗАШТИТЕ ЖИВОТНЕ СРЕДИНЕ

ПРОЈЕКАТ: „ЈАЧАЊЕ КАПАЦИТЕТА И СТРАТЕШКОГ ПАРТНЕРСТВА ЗА БЕЗБЕДНО
УПРАВЉАЊЕ ХЕМИКАЛИЈАМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ”

Кампања „ИЗБОРИ СЕ ДА ЗНАШ!” - извештај -

Београд, април 2016.

Уводне напомене

Кампања „ИЗБОРИ СЕ ДА ЗНАШ!“ спроведена је у Републици Србији у периоду од октобра 2015. до априла 2016. године у оквиру пројекта „Јачање капацитета и стратешког партнерства за безбедно управљање хемикалијама у Републици Србији“. Пројекат спроводи Министарство пољопривреде и заштите животне средине уз техничку подршку Програма Уједињених нација за развој (UNDP) и финансијску подршку „SAICM Quick Start Programme Trust Fund“, а у сарадњи са организацијама цивилног друштва: Алтернатива за безбедније хемикалије (АЛХем) и Women in Europe for a Common Future (WECF). Циљ пројекта је изградња капацитета и јачање сарадње између државних органа (посебно министарстава надлежних за заштиту животне средине, здравље и заштиту потрошача), организација цивилног друштва и других заинтересованих страна ради стварања услова за безбедно управљање хемикалијама, са посебним освртом на производе који их садрже.

Поред наведених институција и организација ангажованих на пројекту, веома значајни партнери у спровођењу кампање „ИЗБОРИ СЕ ДА ЗНАШ!“ су три удружења потрошача, Центар потрошача Србије (ЦЕПС), Асоцијација потрошача Србије (АПОС) и Центар за заштиту потрошача ФОРУМ, као и Градски завод за јавно здравље Београд.

Као модел за кампању „ИЗБОРИ СЕ ДА ЗНАШ!“ у Републици Србији, коришћена је слична кампања под називом „THE FIGHT TO KNOW“ која је 2010. године спроведена у ЕУ у организацији European Environmental Bureau (EEB) у сарадњи са неколико партнера међу којима је и WECF.

Овај извештај је израдила организација цивилног друштва Алтернатива за безбедније хемикалије-АЛХем у сарадњи са Министарством пољопривреде и заштите животне средине и UNDP, а ради информисања јавности о циљевима, методологији и резултатима кампање.

SKENIRAJ I „UPOZNAJ NAS“

ALHem

Alternativa za bezbednije hemikalije

Сажетак

Савремени систем управљања хемикалијама успостављен је у Републици Србији 2009. године доношењем Закона о хемикалијама ("Сл. гласник РС", бр. 36/09, 88/10, 92/11, 93/12 и 25/15) који је усаглашен са REACH Уредбом као релевантним европским прописом који уређује ову област. Између осталог, ови прописи садрже одредбе које се односе на супстанце које изазивају забринутост (SVHC). Према одредбама члана 27. Закона о хемикалијама потрошач има право на информацију о присуству SVHC у производу уколико је њихова концентрација изнад 0,1%, док су произвођачи, увозници и дистрибутери дужни да информације довољне за безбедну употребу тог производа, а најмање име те супстанце доставе потрошачу на захтев. Иако је ово право потрошача утврђено још 2009. године, нема сазнања да је неки потрошач у Србији затражио такву информацију све до краја 2015. године.

У циљу провере спровођења у пракси наведених законских одредби и подизања свести о SVHC, у периоду од октобра 2015. до априла 2016. године спроведена је кампања „ИЗБОРИ СЕ ДА ЗНАШ!“. Као предмет ове кампање одабрано је 11 типова производа од PVC пластике који потенцијално могу да садрже фталате, као групу супстанци које спадају у SVHC. Укупно 90 производа обухваћено је кампањом. При том је кроз комуникацију удружења потрошача са дистрибутерима тестирано остваривање права на информације о садржају SVHC у производима, а стварни садржај фталата у узорцима одабраних производа утврђен је лабораторијском анализом која је спроведена у Градском заводу за јавно здравље Београд.

Према резултатима спроведене кампање, од укупно 90 послатих захтева комуникација је остварена са 47 дистрибутера (52,2%), од којих је 20 (22,2%) пружио конкретан одговор на питање о присуству SVHC у производу. Из осталих одговора уочава се да дистрибутери нису упознати са обавезама и одговорностима које произилазе из одредби Закона о хемикалијама, као и да испуњавање обавеза по другим прописима погрешно изједначавају са применом прописа о хемикалијама. У погледу квалитета одговора само 9 од 90 (10%) дистрибутера показало је добар ниво знања о SVHC и обавези достављања информација о њиховом присуству у производима. Лабораторијска испитивања садржаја фталата у одабраним производима показала су присуство фталата са Листе супстанци које изазивају забринутост ("Сл. гласник РС", број 94 /13) у 24 узорка (26,7%). Корелација остварене комуникације са дистрибутером и резултата лабораторијских испитивања показује да ни један од дистрибутера производа који су били позитивни на присуство фталата са наведене листе, није пружио одговарајуће и тачне информације. Наведени резултати указују на низак ниво свести о SVHC, као и низак ниво обавештености произвођача, увозника и дистрибутера о обавези достављања информације о њиховом присуству у производима, што за последицу има и низак ниво извршавања обавеза утврђених одредбама члана 27. Закона о хемикалијама.

Кампања „ИЗБОРИ СЕ ДА ЗНАШ!“ покренула је процес подизања свести о SVHC и постојећим законским обавезама, како код потрошача, тако и код произвођача, увозника и дистрибутера. Ипак, неопходно је наставити активности на подизању свести о SVHC у производима, али и додатно подстаћи спровођење члана 27. Закона о хемикалијама кроз појачани инспекцијски надзор и друге активности надлежних органа.

САДРЖАЈ

1. УВОД	6
1.1. SVHC и право потрошача на информацију о њиховом садржају у производима	7
1.2. Мере за подстицање развоја и увођења безбеднијих алтернатива	8
1.3. Фталати	9
2. КАМПАЊА	12
2.1. Циљ кампање	12
2.2. Предмет кампање	13
2.3. Методологија кампање	15
2.3.1. Упутства, материјали и обука учесника у кампањи	17
2.3.2. Одабир производа и дистрибутера	18
2.3.3. Набавка производа	18
2.3.4. Комуникација са дистрибутерима	18
2.3.5. Критеријуми за оцену комуникације са дистрибутерима	19
2.3.6. Лабораторијско испитивање	19
2.3.7. Принцип и кратак опис методе	20
2.3.8. Опрема и хемикалије	20
2.3.9. Извештаји о испитивању	20
2.4. Резултати кампање	21
2.4.1. Резултати комуникације са дистрибутерима	21
2.4.1.1. Закључци и препоруке – ДЕО 1.	25
2.4.2. Резултати лабораторијских испитивања	26
2.4.2.1. Закључци и препоруке – ДЕО 2.	30
2.4.3. Корелација резултата комуникације са дистрибутерима и лабораторијских испитивања	31
2.4.3.1. Закључци и препоруке – ДЕО 3.	32
2.4.4. Додатни подаци из резултата лабораторијских испитивања	32
2.4.4.1. Закључци и препоруке – ДЕО 4.	33
3. ПОДИЗАЊЕ СВЕСТИ О SVHC У ОКВИРУ КАМПАЊЕ	34
4. РЕЗИМЕ	35

Скраћенице и акроними

АЛХем	Алтернатива за безбедније хемикалије
АПОС	Асоцијација потрошача Србије
ВВР	Бензил бутил фталат
ЦЕПС	Центар потрошача Србије
CMR супстанце	Супстанце које су карциногене, мутагене и/или токсичне по репродукцију
DBP	Дибутил фталат
DEHP	Ди-(2-етилхексил) фталат; <i>bis</i> (2-етилхексил) фталат
DIBP	Диизобутил фталат
DIDP	Диизодецил фталат
DINP	Диизононил фталат
DIPP	Диизопентил фталат
DMEP	Ди-(2-метоксиетил) фталат; <i>bis</i> (2-метоксиетил) фталат
DNHP	Ди- <i>n</i> -хексил фталат
DNOP	Ди- <i>n</i> -октил фталат
DNPP	Ди- <i>n</i> -пентил фталат
ЕЕВ	Европски биро за животну средину (<i>eng. European Environmental Bureau</i>)
ЕУ	Европска унија
ФОРУМ	Центар за заштиту потрошача ФОРУМ
ГЗЗЈЗ	Градски завод за јавно здравље Београд
Листа SVHC	Листа супстанци које изазивају забринутост
Листа кандидата SVHC	Листа кандидата супстанци које изазивају забринутост
NPfPP	<i>n</i> -пентил-изопентил фталат
PBT	Перзистентне, биоакумилативне и токсичне супстанце
PVC	Поливинил хлорид
REACH	Уредба о регистрацији, оцењивању, издавању одобрења и ограничењу хемикалија (ЕУ) број 1907/2006 (<i>eng. Regulation No. 1907/2006 on Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals</i>)
РС	Република Србија
SAICM	Стратешки приступ међународном управљању хемикалијама (<i>eng. Strategic Approach to International Chemicals Management</i>)
SVHC	Супстанце које изазивају забринутост (<i>eng. Substances of Very High Concern</i>)
UNDP	Програм Уједињених нација за развој (<i>eng. United Nations Development Programme</i>)
vPvB	Веома перзистентне и веома биоакумилативне супстанце
WECF	Жене Европе за заједничку будућност (<i>eng. Women in Europe for a Common Future</i>)

1. УВОД

Средином прошлог века потрошња хемикалија износила је око милион тона годишње, да би данас њихова потрошња порасла на 500 милиона тона¹. Хемикалије нас окружују и саставни су део сваког производа који купујемо. Оне у много чему олакшавају савремени живот, али да би се искористиле предности које хемикалије пружају, потребно је да их безбедно користимо, као и да штетан утицај хемикалија сведемо на минимум.

Према подацима Светске здравствене организације (*eng.* World Health Organization-WHO)², око пет милиона људи годишње умире због болести насталих услед изложености хемикалијама које нас окружују. На тржишту, како домаћем, тако и светском, налазе се производи који у себи садрже неке од најопаснијих супстанци са веома штетним ефектима по здравље људи и животну средину (тешки метали, карциногене супстанце, супстанце које штетно утичу на плодност и плод, ендокрини дисруптори и др.).

Савремени систем управљања хемикалијама успостављен је у Републици Србији 2009. године доношењем Закона о хемикалијама ("Сл. гласник РС", бр. 36/09, 88/10, 92/11, 93/12 и 25/15)³ који је, у мери у којој је то могуће за земљу која није чланица ЕУ, усаглашен са REACH Уредбом (*eng.* Regulation on Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals) као релевантним европским прописом који уређује ову област. Овај систем има за циљ побољшање нивоа заштите здравља људи и животне средине од опасности и ризика повезаних са употребом хемикалија. Између осталог, ови прописи садрже одредбе које се односе на супстанце које изазивају забринутост (*eng.* Substances of Very High Concern–SVHC) за које су утврђене додатне мере у односу на остале хемикалије. Поред надлежних органа који су задужени за успостављање и одржавање система управљања хемикалијама, односно спровођење и надзор, у погледу ових прописа значајне обавезе и највећу одговорност за безбедност хемикалија и производа који их садрже, имају произвођачи, увозници и дистрибутери који од њих остварују профит. Такође, за функционисање система потребно је укључивање и других актера у друштву, као и самих потрошача који треба да се информишу о хемикалијама које користе и да инсистирају на хемијској безбедности производа који им се нуде на тржишту.

¹ <http://www.unep.org/chemicalsandwaste/Mainstreaming/GlobalChemicalsOutlook/tabid/56356/Default.aspx>

² <http://www.who.int/ipcs/assessment/en/>

³ <http://www.pravno-informacioni-sistem.rs/SlGlasnikPortal/pages/home.xhtml>

1.1. SVHC и право потрошача на информацију о њиховом садржају у производима

Супстанце које могу проузроковати озбиљне последице по људско здравље и животну средину идентификују се као супстанце које изазивају забринутост (скр. SVHC). То су, пре свега, супстанце које су карциногене, мутагене или токсичне по репродукцију (скр. CMR супстанце), као и супстанце које су перзистентне (дуготрајне, тешко се разлажу) и биоакумулативне (накупљају се у живим организмима) (скр. PBT или vPvB). У ову групу спадају и друге супстанце које изазвају забринутост, међу којима су и супстанце које ометају рад ендокриног система (тзв. ендокрини дисруптори). Могућности за испољавање штетних ефеката варирају у зависности од потенцијала супстанце да их изазове, концентрације којој смо били изложени и трајања изложености, као и од животног доба у коме је дошло до излагања. Због својства да се акумулирају у организму, SVHC могу изазвати неке од горе наведених штетних ефеката, било да је реч о једнократном излагању већим концентрацијама, о дуготрајном или поновљеном излагању истој или различитим супстанцама у малим концентрацијама. Стога, повећана инциденца рака, појава малформација плода, као и развојних поремећаја код деце, стерилитет код жена и мушкараца, дијабетес, су само неке од болести који се могу у значајној мери повезати са излагањем SVHC.

Поред радника који ове супстанце користе у индустријске и професионалне сврхе, оваквим супстанцама може бити изложен сваки потрошач јер се оне могу наћи у различитим производима који су у свакодневној употреби, почев од играчака и опреме за бебе, преко електричних уређаја, кухињског посуђа, намештаја, подних облога, до школског прибора, канцеларијске опреме и сл.

С обзиром на штетне ефекте по људско здравље и животну средину који су повезани са употребом SVHC и производа који их садрже, у свету се велика пажња посвећује подстицању изналажења и увођења безбеднијих алтернатива које би могле да их замене. Једна од мера за подстицање замене SVHC је и увођење законских одредби којима се у погледу производа који садрже SVHC утврђује обавеза достављања информација у ланцу снабдевања укључујући и крајњег купца тј. потрошача. Овакав концепт уведен је у ЕУ кроз одредбе члана 33. REACH Уредбе, а у процесу усаглашавања националних прописа са европским прописима такве обавезе су прописане и у Републици Србији у одредбама члана 27. Закона о хемикалијама (Илустрација 1.1.а).

Илустрација 1.1.а. Исечак из Закона о хемикалијама

Члан 27. Закона о хемикалијама ("Сл. гласник РС", бр. 36/09, 88/10, 92/11, 93/12 и 25/15)

Произвођач, увозник или дистрибутер производа који садржи супстанцу која има карактеристике супстанце из члана 43. ст. 2. и 3. овог закона у концентрацији већој од 0,1%, односно супстанцу кандидата за Листу супстанци које изазивају забринутост дужан је да сваком дистрибутеру или даљем кориснику у ланцу снабдевања достави информације довољне за безбедну употребу тог производа, а најмање име те супстанце.

Произвођач, увозник или дистрибутер производа из става 1. овог члана дужан је да без накнаде, на захтев потрошача, достави информације о супстанци из става 1. овог члана.

Министарство објављује Листу супстанци из става 1. овог члана у „Службеном гласнику Републике Србије”.

Наиме, компаније које производе, увозе или дистрибуирају производе који садрже неку од SVHC у концентрацији изнад 0,1% су у обавези да информишу друге учеснике у ланцу снабдевања (тј. друге дистрибутере тог производа) о присуству те супстанце у производу, као и да пруже информације потребне за безбедну употребу конкретног производа, а најмање име те супстанце. Такође, произвођачи, увозници и дистрибутери имају обавезу да на захтев потрошача, без накнаде, пруже информације. Супстанце које су предмет ове законске обавезе су наведене на Листи супстанци које изазивају забринутост ("Сл. гласник РС", број 94/13)² (скр. ЛистаSVHC) која је, као и остале информације о SVHC, доступна на званичној интернет презентацији министарства надлежног за заштиту животне средине, а која је преузета са листе супстанци које подлежу веома захтевном поступку ауторизације у ЕУ. Такође, предмет ове законске обавезе су и супстанце које су наведене на Листи кандидата SVHC, која је доступна на веб страници Европске агенције за хемикалије (ЕCHA), а поред супстанци са претходно поменутој Листи SVHC садржи и друге супстанце за које је доказано да имају својства SVHC и у току је утврђивање рока када ће ући у поступак ауторизације у ЕУ. Треба напоменути да тренутно постоји усаглашеност Листе SVHC са претходним верзијама утврђеним у ЕУ, а да се доношење прописа којим ће се допунити домаће листе ради даљег усаглашавања са ЕУ листом очекује током 2016. године. Поред наведених званичних извора информација, додатне информације о SVHC и праву потрошача да захтева информације о њиховом присуству у производима пружа и веб сајт АЛХем.

1.2. Мере за подстицање развоја и увођења безбеднијих алтернатива

ЕУ и национални прописи о хемикалијама кроз посебне одредбе које се односе на SVHC, уводе и додатне поступке и мере, са циљем да стављање у промет и коришћење ових супстанци буде додатно контролисано у односу на остале хемикалије, као и да се подстакну привредни субјекти на развој и увођење безбеднијих алтернатива. У ЕУ се то постиже кроз административне процедуре ауторизације приликом којих се одлучује о одобравању конкретне SVHC за стриктно дефинисан начин коришћења. Поступак ауторизације се у ЕУ примењује за супстанце наведене у анексу XIV REACH Уредбе, који се у домаће законодавство преузима кроз Листу SVHC.

У Србији није прописана обавеза ауторизације, али су у чл. 43-47. Закона о хемикалијама утврђене одређене обавезе у погледу уписа SVHC у Регистар хемикалија са циљем да се обезбеди контрола ризика и подстакне замена SVHC безбеднијим алтернативама. Наиме, обавезу уписа хемикалија у Регистар хемикалија, укључујући и SVHC и/или смеше које их садрже, имају произвођачи, увозници и даљи корисници који хемикалије и/или SVHC стављају у промет. Такође, даљи корисник који у професионалне или индустријске сврхе користи SVHC и/или смешу која садржи ту супстанцу дужан је да достави посебан досије ради уписа ове хемикалије у Регистар хемикалија. Поред осталих података који се морају навести у досијеу о хемикалији, у вези са SVHC, потребно је доставити и ближи опис начина коришћења те супстанце или смеше која је садржи, опис мера за смањење ризика за конкретан начин коришћења, као и предлог начина систематског праћења. Поред тога, уколико су доступни,

достављају се и подаци о могућим алтернативним супстанцама, као и технички и социо-економски подаци о изводљивости замене. Приликом уписа SVHC и/или смеша које их садрже у Регистар хемикалија, министарство надлежно за заштиту животне средине врши стручну процену достављених података, мера за смањење ризика и предлога начина систематског праћења и може наложити њихове измене и допуне уколико је потребно. Произвођач, увозник или даљи корисник SVHC, односно смеше која садржи ту супстанцу дужан је да се придржава мера за смањење ризика и начина систематског праћења који су наведени у решењу о упису у Регистар хемикалија за ту SVHC за конкретан начин коришћења. Извршавањем прописаних обавеза у погледу достављања досијеа ради уписа SVHC и/или смеша које их садрже у Регистар хемикалија и применом мера утврђених у наведеним решењима обезбедиће се контрола ризика и подстаћи развој и увођење безбеднијих алтернатива. Ове специфичне обавезе се примењују од 2016. године, а њихови ефекти се могу очекивати у наредном периоду.

1.3. Фталати

Између осталих, у супстанце које изазивају забринутост спадају и одређене супстанце из групе фталата (естри фталне киселине и алифатичних алкохола) који су најчешће коришћени пластификатори, а доказано је да имају токсичне ефекте на репродукцију (могу штетно да утичу на плодност и на плод), а у случају ди-(2-етилхексил) фталата (DEHP) показали су се и као ендокрини диструптиори. Фталати се могу наћи у пластичним деловима различитих производа намењених за општу употребу, али и у PVC подовима, кабловима, цревима и обложеним тканинама, па и на корицама књига. Наиме, фталати се додају пластици на бази поливинил хлорида (PVC) као адитиви за омекшавање и смањивање ломљивости, али се не везују за полимер и постепено се испуштају из производа од PVC материјала, те у контакту са производима који их садрже може доћи до излагања корисника штетним дејствима ових супстаци.

Одредбама члана 27. Закона о хемикалијама обухваћено је четири фталата (DEHP, DBP, BBP и DIBP) који су укључени на Листу SVHC (Илустрација 1.3.) у којој су наведене супстанце са карактеристикама из члана 43. став 2. и 3. Закона о хемикалијама.

Илустрација 1.3.а. Фталати наведени на Листи супстанци које изазивају забринутост

Исечак из ЛИСТЕ СУПСТАНЦИ КОЈЕ ИЗАЗИВАЈУ ЗАБРИНУТОСТ ("Службени гласник РС", број 94/13)	
Идентитет супстанце	Класификација супстанце, односно да ли је идентификована као PBT или vPvB или доводи до поремећаја рада ендокриног система
<i>bis</i> (2-етилхексил)-фталат (DEHP) ЕС: 204-211-0, CAS: 117-81-7	Токсично по репродукцију – категорија 1Б
Бензил бутил фталат (BBP) ЕС: 201-622-7, CAS: 85-68-7	Токсично по репродукцију – категорија 1Б
Дибутил фталат (DBP) ЕС: 201-557-4, CAS: 84-74-2	Токсично по репродукцију – категорија 1Б
Диизобутил фталат (DIBP) ЕС: 201-553-2, CAS: 84-69-5	Токсично по репродукцију – категорија 1Б

Такође, поред горе наведених фталата, одредбама члана 27. Закона о хемикалијама обухваћено је још 5 фталата који такође спадају у супстанце које изазивају забринутост јер се налазе на Листи кандидата SVHC. Списак фталата обухваћених одредбама члана 27. Закона о хемикалијама дат је у следећој табели:

	Назив супстанце и скраћеница	ЕС бр.	CAS бр.
1.	Ди-(2-етилхексил) фталат (<i>синоним: bis(2-етилхексил) фталат</i>)(DEHP)	204-211-0	117-81-7
2.	Бензил бутил фталат (BBP)	201-622-7	85-68-7
3.	Дибутил фталат (DBP)	201-557-4	84-74-2
4.	Диизобутил фталат (DIBP)	201-553-2	84-69-5
5.	Ди- <i>n</i> -пентил фталат (DNPP)	205-017-9	131-18-0
6.	Диизопентил фталат (DIPP)	210-088-4	605-50-5
7.	<i>n</i> -пентил-изопентил фталат (NPIPP)	-	776297-69-9
8.	Ди-(2-метоксиетил) фталат (<i>синоним: bis(2-етоксиетил)фталат</i>)(DMEP)	204-212-6	117-82-8
9.	Ди- <i>n</i> -хексил фталат (DNHP)	201-559-5	84-75-3

Уколико је неки од наведених фталата присутан у производу у концентрацији већој од 0,1%, произвођачи, увозници и дистрибутери производа су у обавези да на захтев потрошача доставе информације довољне за безбедну употребу тог производа, а најмање име те супстанце.

Поред наведеног осврта на одредбе прописа који се односе на фталате као SVHC, важно је напоменути да постоје и одредбе прописа о хемикалијама које утврђују забране и ограничења за коришћење појединих фталата у играчкама и предметима намењеним за негу деце (Илустрација 1.3.b). Наиме, Правилником о ограничењима и забранама производње, стављања у промет и коришћења хемикалија ("Сл. гласник РС", бр. 90/13, 25/15 и 2/16) за три фталата (DEHP, DBP, BBP) са Листе SVHC, прописана је забрана присуства у играчкама и предметима намењеним за негу деце у концентрацији изнад од 0,1%. Такође, када се ради о играчкама и предметима намењеним за негу деце које деца могу ставити у уста, забране су прописане и за додатна три фталата (ди-изононил фталат (DINP), ди-изодецил фталат (DIDP), ди-*n*-октил фталат (DNOP)) који још увек нису укључени у Листу кандидата SVHC. Додатно, према ЕУ прописима о играчкама са којима домаћи прописи још увек нису усклађени, присуство CMR супстанце није дозвољено у концентрацијама једнаким или већим од специфичне граничне концентрације за класификацију у релевантну класу опасности, која за DIBP износи 5% када се ради о токсичности по репродукцију.

Илустрација 1.3.в. Фталати обухваћени забранама и ограничењима коришћења у играчкама и предметима намењеним за негу деце

Исечак из Дела 1. Прилога 1. ПРАВИЛНИКА О ОГРАНИЧЕЊИМА И ЗАБРАНАМА ПРОИЗВОДЊЕ, СТАВЉАЊА У ПРОМЕТ И КОРИШЋЕЊА ХЕМИКАЛИЈА ("Службени гласник РС", бр. 90/13, 25/15 и 2/16)		
Редни број ограничења и забране	Назив супстанце, групе супстанци или смеша, CAS број и ЕС број	Ограничења и забране
51.	Фталати а) <i>Bis</i> (2-етилхексил) фталат, (bis(2-ethylhexyl) phthalate, DEHP) CAS бр. 117-81-7, ЕС бр. 204-211-0 б) Дибутил фталат, (dibutyl phthalate, DBP) CAS бр. 84-74-2, ЕС бр. 201-557-4 в) Бензил бутил фталат, (benzyl butyl phthalate BBP) CAS бр. 85-68-7, ЕС бр. 201-622-7	1. Забрањено је коришћење ових супстанци или смеша које их садрже у играчкама и предметима намењеним за негу деце у концентрацијама већим од 0,1% (м/м) пластификованог материјала. 2. Забрањено је стављање у промет играчака и предмета намењених за негу деце који садрже више од 0,1% (м/м) ових фталата. 3. Предмет намењен за негу деце јесте сваки производ који је намењен за олакшавање спавања, релаксацију, хигијену, храњење и сисање одојчади.
52.	Фталати а) Ди-изононил фталат, (di-"isononyl" phthalate, DINP) CAS бр. 28553-12-0 и 68515-48-0, ЕС бр. 249-079-5 и 271-090-9 б) Ди-изодецил фталат, (di-"isodecyl" phthalate, DIDP) CAS бр. 26761-40-0 и 68515-49-1, ЕС бр. 247-977-1 и 271-091-4 в) Ди- <i>n</i> -октил фталат, (di- <i>n</i> -octyl phthalate, DNOP) CAS бр. 117-84-0, ЕС бр. 204-214-7	1. Забрањено је коришћење ових супстанци или смеша које их садрже у играчкама и предметима намењеним за негу деце које деца могу ставити у уста у концентрацијама већим од 0,1% (м/м) пластификованог материјала. 2. Забрањено је стављање у промет играчака и предмета намењених за негу деце који садрже више од 0,1% (м/м) ових фталата. 3. Предмет намењен за негу деце јесте сваки производ који је намењен за олакшавање спавања, релаксацију, хигијену, храњење и сисање одојчади.

2. КАМПАЊА

Иако је право потрошача на информацију о SVHC у производима утврђено одредбама члана 27. Закона о хемикалијама још 2009. године, нема сазнања да је у Србији неки потрошач затражио информацију на основу овог права све до краја 2015. Стога је постојала евидентна потреба за подизањем свести потрошача о могућем присуству SVHC у производима које свакодневно користимо, као и о законски утврђеном праву на информације о томе. Истовремено, постојала је и потреба да се код произвођача, увозника и дистрибутера подигне свест о SVHC као битном чиниоцу за хемијску безбедност производа и потреби замене најопаснијих састојака мање опасним, поготово у производима које користе осетљиве групе (деца, труднице, хронични болесници, старије особе и др.).

У том циљу, у оквиру пројекта “Јачање капацитета и стратешког партнерства за безбедно управљање хемикалијама у Републици Србији”, Министарство пољопривреде и заштите животне средине уз техничку подршку Програма Уједињених нација за развој (UNDP) и финансијску подршку “SAICM Quick Start Programme Trust Fund”, а у сарадњи са организацијама цивилног друштва: Алтернатива за безбедније хемикалије (АЛХем) и Women in Europe for a Common Future (WECF), спровело је кампању „ИЗБОРИ СЕ ДА ЗНАШ!”. Поред надлежног министарства у пројекат су, као чланови Координационог тима, укључена и министарства надлежна за здравље и заштиту потрошача.

За потребе спровођења кампање ангажована су и три удружења за заштиту потрошача Центар потрошача Србије (ЦЕПС), Асоцијација потрошача Србије (АПОС) и Центар за заштиту потрошача ФОРУМ, која су била партнери у спровођењу кампање у три региона Србије (Војводина, Београд и Централна Србија), као и Градски завод за јавно здравље Београд који је извршио хемијску анализу производа.

Као модел за кампању „ИЗБОРИ СЕ ДА ЗНАШ!” која је спроведена у Републици Србији у периоду од октобра 2015. до априла 2016. године, коришћена је слична кампања под називом “THE FIGHT TO KNOW”⁴ која је 2010. године спроведена у ЕУ у организацији European Environmental Bureau (EEB) у сарадњи са неколико партнера међу којима је и WECF.

2.1. Циљ кампање

Кампања „ИЗБОРИ СЕ ДА ЗНАШ!” спроведена је са следећим циљевима:

- 1) провера спровођења законских одредби о обавези достављања информација о присуству SVHC у производима у пракси и промовисање права потрошача на ту информацију, и
- 2) подизање свести о супстанцама које изазивају забринутост (SVHC) као битном чиниоцу за хемијску безбедност производа, као и о обавези комуникације о SVHC у производима дуж ланца снабдевања и потреби увођења безбеднијих алтернатива.

⁴ <http://www.eeb.org/EEB/?LinkServID=8BBC1DF8-C9C7-8B93-CA5F42033F11A3AD>

2.2. Предмет кампање

Као предмет ове кампање одабрани су производи од PVC пластике који потенцијално могу да садрже фталате, као групу супстанци које спадају у SVHC (Илустрација 2.2.а.). Одабрано је 11 типова производа који су у свакодневной употреби и могу се купити у малопродајним објектима широм Србије. За 8 типова производа набављено је по 9 узорака, док је за 3 типа (опрема за плажу, додатна опрема за мобилне телефоне и пластично посуђе) набављено по 6 узорака. Списак типова производа који су били предмет кампање као и ближи опис производа је приказан у следећој табели:

ПРОИЗВОДИ КОЈИ ПОТЕНЦИЈАЛНО МОГУ ДА САДРЖЕ ФТАЛАТЕ			Број производа по типу
бр.	ТИП ПРОИЗВОДА	Опис производа - подтип	
1.	ШКОЛСКИ ПРИБОР	Гумице	9
		Увијачи и фасцикле	
		Пернице	
2.	ИГРАЧКЕ	Коњићи	9
		Лопте	
		Играчке за купање (укључујући и PVC књиге)	
3.	ОПРЕМА ЗА БЕБЕ	Подлога за пресвлачење бебе	9
		Пумпице- аспиратори на нос	
		Портикле	
4.	ОПРЕМА ЗА ПЛАЖУ	Шлауф	6
		Мишићи	
5.	ДОДАТНА ОПРЕМА ЗА МОБИЛНЕ ТЕЛЕФОНЕ	Пластичне маске за мобилне телефоне	6
		PVC заштитне фолије за мобилне телефоне	
6.	ОБУЋА И ОДЕЋА	Јапанке	9
		Крокс папуче	
		Кабанице	
7.	ПРИБОР ЗА ДОМАЋИНСТВО	Мушеме	9
		Подметачи за сервирање хране	
		Простирке за каду	
8.	ПЛАСТИЧНО ПОСУЂЕ	Чиније-посуде за храну	6
		Бокали- мерице	
9.	КАБЛОВИ	Продужни-електрични каблови	9
		Каблови са конекторима	
		Каблови на меру	
10.	PVC ПОДНЕ ОБЛОГЕ	PVC платно	9
		Винил подне облоге у ролнама	
		Спортске подлоге и дечије пузле простирке	
11.	МЕДИЦИНСКА СРЕДСТВА	Уринарни катетери	9
		Каниле (брауниле, инфузиони сет)	
		шприцеви	

Илустрација 2.2.а. Примери производа који могу садржати фталате

PVC кабанице

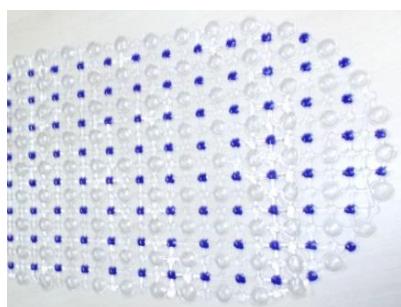
Играчке

Портикле

Шлауф

Простирка за каду

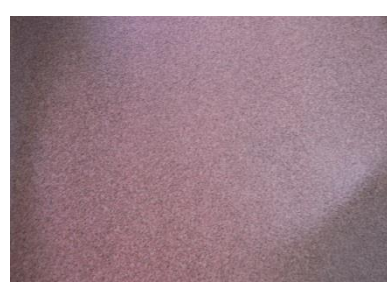
Каблови

Инфуزيونи сет

PVC платно

PVC подне облоге

Напомена: наведене фотографије су дате само у циљу илустрације типова производа који могу садржати фталате

Укупно је набављено 90 узорка производа и њихови дистрибутери су контактирани са захтевом за информацију о садржају SVHC у овим производима, а узорци производа су упућени на лабораторијско испитивање ради утврђивања садржаја фталата у њима.

Фталати чији је садржај у производима анализиран и разлози за њихово обухватање лабораторијским испитивањем приказани су у следећој табели:

Назив фталата	Скраћеница	Разлог за обухватање лабораторијским испитивањем
Ди-(2-етилхексил) фталат	DEHP	налази се на Листи SVHC и обухваћен је забраном бр. 51
Дибутил фталат	DBP	налази се на Листи SVHC и обухваћен је забраном бр. 51
Бензил бутил фталат	BBP	налази се на Листи SVHC и обухваћен је забраном бр. 51
Диизобутил фталат	DIBP	налази се на Листи SVHC
Ди-(2-метоксиетил) фталат	DMEP	налази се на Листи кандидата SVHC
Ди - <i>n</i> -пентил фталат	DNPP	налази се на Листи кандидата SVHC
Ди - <i>n</i> -хексил фталат	DNHP	налази се на Листи кандидата SVHC
Ди -изононил фталат	DINP	обухваћен је забраном бр.52
Ди -изодецил фталат	DIDP	обухваћен је забраном бр.52
Ди - <i>n</i> -октил фталат	DNOP	обухваћен је забраном бр.52

Сви наведени фталати су токсични по репродукцију, односно могу штетно да утичу на плодност и на плод, а DEHP се показао и као ендокрини дисруптор, те се због оваквих својстава на њих примењују посебне одредбе прописане Законом о хемикалијама са циљем да се додатним мерама утиче на смањење или потпуно обустављање њихове употребе у производњи различитих производа за општу употребу, а нарочито играчака и опреме за бебе.

2.3. Методологија кампање

Примарне активности у оквиру кампање „ИЗБОРИ СЕ ДА ЗНАШ!“ су груписане у две групе:

- 1) Комуникација са дистрибутером: одабир и куповина одабраних производа од PVC пластике и упућивање писама са захтевом за достављање информација о присуству SVHC у њима, као и сукцесивно прикупљање одговора.
- 2) Лабораторијска испитивања: хемијска анализа ради утврђивања да ли купљени производи садрже фталате који спадају у SVHC.

Поред наведених примарних активности, у оквиру кампање спроведене су и друге активности које су биле неопходне за њену реализацију и постизање дефинисаних циљева, и то:

- Припремне активности које су обухватале припрему јавног позива и ангажовање регионалних партнера и лабораторије, израду методологије кампање, упустава и материјала, као и организацију почетне консултативне радионице којом отпочињу основне активности.
- Евалуационе активности које су обухватале компилацију и анализу свих резултата, корелацију добијених одговора од дистрибутера са резултатима лабораторијских тестирања, као и израду извештаја о резултатима кампање.

- Промотивне активности које су обухватале припрему штампаних материјала и објављивање информација о праву потрошача и резултатима кампање преко интернет презентација, друштвених мрежа и медија, као и осмишљавање и реализацију три промотивна догађаја (локални јавни скупови) у Новом Саду, Београду и Нишу ради подизања свести о SVHC и промоције резултата кампање.

Директни учесници у спровођењу кампање имали су следећа задужења:

- Министарство пољопривреде и заштите животне средине⁵ – као носилац пројекта и надлежни орган за област управљања хемикалијама, даје сагласност на активности, радне материјале и извештаје и учествује у промотивним активностима.
- UNDP⁶ - као имплементациона агенција организује, координира и надзире све активности, спроводи конкурсе за ангажовање регионалних партнера и лабораторије, процењује и одобрава извештаје и информације и др.
- АЛХем⁷ - припрема методологију кампање, упутства и материјале и презентује их регионалним партнерима на почетној радионици, пружа стручну подршку и даје смернице, координира активности регионалних партнера и лабораторије, компилира и анализира резултате, израђује финални извештај о кампањи и информације које ће бити престављене широј јавности.
- WECF⁸ - даје смернице и савете на основу искустава о спровођењу модел кампање „The fight to know“ у ЕУ 2010. године, као и сагласност за коришћење релевантног модел-текста за брошуру о SVHC у производима и коришћењу права потрошача на информације.
- Три удружења потрошача, и то: Центар потрошача Србије (ЦЕПС)⁹, Асоцијација потрошача Србије (АПОС)¹⁰ и Центар за заштиту потрошача ФОРУМ¹¹, ангажована су да за потребе спровођења кампање у три региона Србије изврше одабир конкретних производа, набавку узорака и остваре комуникацију са дистрибутерима, као и да учествују у промотивним активностима.
- Градски завод за јавно здравље Београд (ГЗЗЈЗ)¹² - акредитована аналитичка лабораторија са искуством у спровођењу испитивања садржаја фталата у производима, ангажована да за потребе кампање анализира достављене узорке на садржај фталата.
- Координационо тело пројекта – међуресорно тело у чијем раду учествују представници надлежних државних институција у области заштите животне средине, управљања хемикалијама, заштите здравља и права потрошача, успостављено са циљем разматрања резултата пројекта, давања препорука за усмеравање пројектних активности и поступања са резултатима.

⁵ <http://www.eko.minpolj.gov.rs/>

⁶ <http://www.rs.undp.org/content/serbia/sr/home.html>

⁷ <http://www.alhem.rs/o-alhem/ko-je-alhem/>

⁸ <http://www.wecf.eu/>

⁹ <http://www.ceps.rs/>

¹⁰ <http://apos.rs/>

¹¹ <http://www.forum-nis.org.rs/>

¹² <http://www.zdravlje.org.rs/>

2.3.2. Одабир производа и дистрибутера

Одабир производа и њихових дистрибутера обавила су три удружења за заштиту потрошача, на основу смерница и уз координацију коју је пружио АЛХем. Свако од три удружења направило је листу од 30 производа и дистрибутера који ће бити обухваћени кампањом у њиховом региону (Београд, Војводина и Централна Србија). Одабиру производа и њихових дистрибутера посвећена је велика пажња са циљем да се са захтевом за информацију о SVHC у производу контактира што већи број дистрибутера. Притом се нарочито водило рачуна да производи и дистрибутери који су одабрани у једном региону не буду предмет кампање у преостала два региона. Стога се приликом одабира производа и дистрибутера руководило следећим правилом:

1 производ = 1 дистрибутер = 1 захтев

На овај начин постигло се да укупно 90 дистрибутера добије по један захтев којим се тражи информација о присуству SVHC у једном конкретном производу.

2.3.3. Набавка производа

Након дефинисања финалне листе производа и дистрибутера, свако од три удружења за заштиту потрошача, купило је узорке (у дупликату) 30 производа у продавницама у свом региону, обавезно уз фискални рачун. Сваки производ је фотографисан и означен одговарајућом интерном шифром која садржи ознаку региона, дистрибутера, типа и подтипа производа. Укупно је набављено 90 узорака производа (у дупликату). По један узорак сваког од производа упућен је на лабораторијско испитивање садржаја фталата.

2.3.4. Комуникација са дистрибутерима

Комуникацију са дистрибутерима о присуству SVHC у производима купљеним у њиховом региону обавила су удружења за заштиту потрошача користећи договорени модел писма са захтевом за достављање информација у вези са коришћењем права утврђеног у члану 27. Закона о хемикалијама. Писмо са захтевом за достављање информација о присуству SVHC у конкретном производу послато је на адресу дистрибутера у чијој је продавници обављена куповина, и то електронском и обичном поштом.

У случајевима када су дистрибутери затражили појашњења у вези са захтевом обављена је додатна комуникација укључујући и достављање скенираних фискалних рачуна и фотографија производа.

На одзив на захтев чекало се 45 дана. По истеку овог периода комуникација са дистрибутерима је евалуирана у погледу одзива и квалитета одговора.

2.3.5. Критеријуми за оцену комуникације са дистрибутерима

Комуникација са дистрибутерима оцењивана је на основу одзива на захтев и садржине одговора (Илустрација 2.3.5.а).

Одзив на захтев је оцењен на основу чињенице да ли је било одзива и временског периода до кога је одзив остварен при чему су разматрани следећи периоди од слања захтева:

- 1-15 дана
- 16-30 дана
- 31-45 дана

Садржина одговора је оцењена на основу чињенице да ли садржи захтевану информацију о SVHC у производу, а у случају када је информација прописана у члану 27. Закона о хемикалијама пружена улазило се даље у анализу квалитета одговора.

Илустрација 2.3.5.а. Критеријуми за оцену комуникације са дистрибутерима

2.3.6. Лабораторијско испитивање

Лабораторијско испитивање достављених узорака је започело 22.12.2015. по пријему узорака. Сви достављени узорци су били обележени интерном шифром додељеном за потребе кампање. Уз узорке је достављен и списак свих производа који су груписани према типу и подтипу производа и са наведеном робном марком и интерном шифром. На пријему су сви узорци заведени у евиденциону књигу 08 са добијањем идентификационог броја (ID) Градског завода за јавно здравље Београд (ГЗЗЈЗ). Направљене фотографије свих узорака на којима је видљива интерна шифра АЛХема, као и ID број ГЗЗЈЗ. Укупно 90 узорака производа анализирано је у погледу сајаја 10 фталата, и то:

- 1) Ди-(2-етилхексил) фталат; DEHP
- 2) Дибутил фталат; DBP
- 3) Бензил бутил фталат; BBP
- 4) Диизобутил фталат; DIBP
- 5) Ди-(2-метоксиетил) фталат; DMEP
- 6) Ди -*n*-пентил фталат; DNPP

- 7) Ди -*n*-хексил фталат; DNHP
- 8) Ди-изононил фталат; DINP
- 9) Ди-изодецил фталат; DIDP
- 10) Ди-*n*-октил фталат; DNOP

Припрема и анализа узорка вршена је према акредитованој валидованој документованој методи VDM 018013 која је у Обиму акредитације под акредитационим бројем 01-036 наведена са следећим елементима: Одређивање садржаја фталата (DBP, DEHP, BBP, DNOP, DINP, DIDP) техником GC-MSD са опсегом мерења 0,01-1 % (м/м). Метода је акредитована за производе од полимерних материјала (PVC и тврда термопластика) и дечје играчке.

2.3.7. Принцип и кратак опис методе

Самлевени или ситно уситњени узорак од PVC или термопластике се потпуно раствара у тетрахидрофурану, а потом додатком хексана, PVC полимер се одваја од смеше растварача, који се филтрира кроз 0.45µм филтер, разблажује хексаном ако је потребно и анализира техником гасне хроматографије са масеном спектрометријом (GC/MSD).

Опсег криве за одређивање фталата је од 0,1 до 2,0 µg/ml за DEHP, DBP, BBP, DIBP, DMEP, DNPP, DNOP и DNHP и од 2,0 до 10,0 µg/ml за DIDP и DINP.

2.3.8. Опрема и хемикалије

За анализу је коришћен гасни хроматограф Hewlett Packard GC System 6890 са масеним детектором Hewlett Packard 5973 MSD. За хроматографско раздвајање коришћена је гасно-хроматографска колона Phenomenex ZB-5, димензија: 30m x 0,25mm x 0,25 µm., Part no. 7HG-G002-11.

Све хемикалије коришћене за анализу биле су аналитичког степена чистоће, набављене из комерцијалних извора.

2.3.9. Извештаји о испитивању

Подаци о узорку са резултатима испитивања су за сваки појединачан узорак представљени у посебном Извештају о испитивању. Сваки Извештај о испитивању има свој број који се састоји од ID броја узорка и датума издавања извештаја. Резултати испитивања су у извештају изражени као процентуални садржај фталата. Уз извештаје о испитивању достављена је и фотографија сваког појединачног узорка анализираних за потребе кампање.

Треба напоменути да су наведеним лабораторијским испитивањем били обухваћени само фталати као једна од група SVHC, те да постоје друге супстанце које спадају у SVHC, а које нису биле обухваћене лабораторијским испитивањем које је рађено за потребе ове кампање.

¹³ Модификована метода *EN 14372:2004 Child use and care articles – Cutlery and feeding utensils – Safety requirements and tests, 6.3.2. Determination of phthalate content.* Измене у односу на стандард *EN 14372:2004*: тачка 6.3.2. Припрема екстракта: *Test Method: CPSC-CH-C1001-09.2, Standard Operating Procedure for Determination of Phthalates, July 27, 2009*

2.4. Резултати кампање

Резултати кампање анализирани су са два аспекта и то:

- 1) комуникација са дистрибутерима у погледу информација о садржају SVHC у производима
- 2) садржај фталата у производима утврђен лабораторијским испитивањима.

Ради утврђивања тачности добијених информација од дистрибутера извршена је корелација њихових одговора са резултатима лабораторијских испитивања.

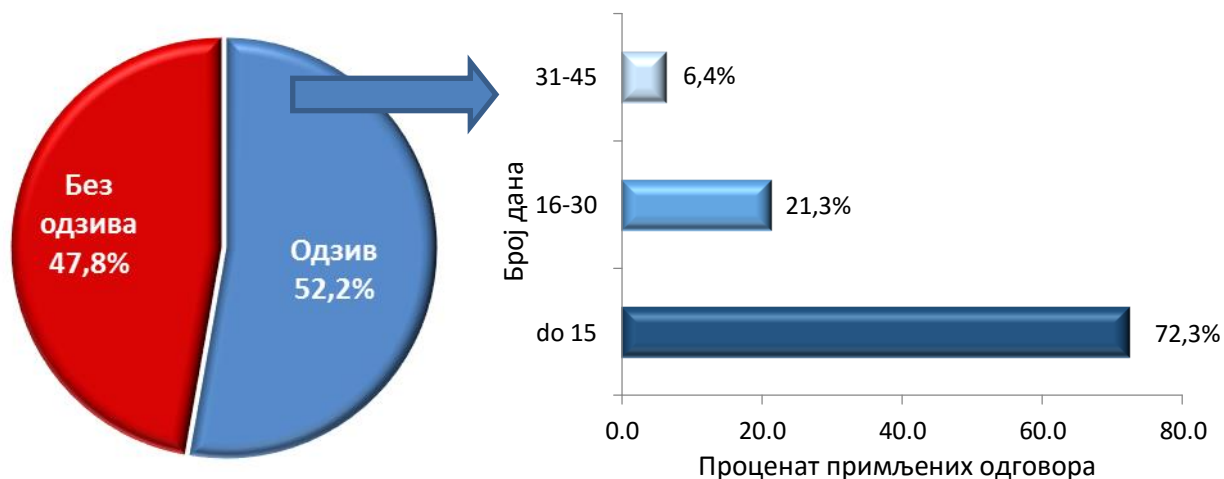
Такође, лабораторијским испитивањем су обухваћени и DINP, DIDP и DNOP, односно фталати који још увек нису на Листи кандидата SVHC, али су забрањени у играчкама и предметима намењеним за негу деце и њихово укључивање у Листу кандидата SVHC се разматра на нивоу ЕУ зато што су и код њих уочена својства токсичности по репродукцију, те је и њихово присуство у испитиваним узорцима разматрано са аспекта очекиваног укључивања у Листу кандидата SVHC и ефеката који ће то имати у погледу производа који их садрже.

2.4.1. Резултати комуникације са дистрибутерима

На захтев за достављање информације о садржају SVHC у производу у складу са обавезом прописаном чланом 27. Закона о хемикалијама одазвало се 47 од 90 контактираних дистрибутера тј. 52,2%. За регион Београда одзив на захтев остварен је код 50,0% дистрибутера, а у регионима Војводине и Централне Србије остварен је одзив код 53,3% дистрибутера по региону. У највећем броју случајева комуникација је остварена само електронском поштом. Уочено је да је за регион Централне Србије највећи број одговора достављен путем обичне поште, док је у остала два региона убедљиво преовладала комуникација електронском поштом.

У погледу брзине одзива на захтев, у односу на укупан број примљених одговора (47 тј. 52,2%), највише одговора је остварено у првих 15 дана од слања захтева и то 34 (72,3%). У периоду између 16 и 30 дана одазвало се још 10 дистрибутера (21,3%), што указује да је од укупног броја дистрибутера који су се одазвали на захтев 93,6% то учинило у року од 30 дана. Само 3 одговора (6,4%) пристигла су након 30 дана од слања захтева (Илустрација 2.4.1.а.).

Илустрација 2.4.1.а. Одзив на захтев за информације о садржају SVHC у производу

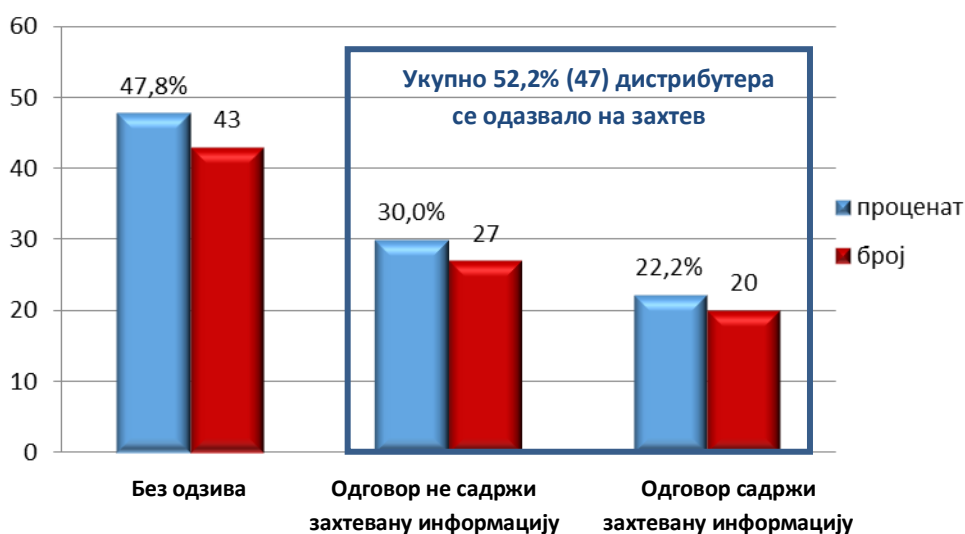

Квалитет одговора на захтев за достављање информација о садржају SVHC у производима евалуиран је на основу чињенице да ли садрже захтевану информацију. Добијени одговори су груписани на:

- 1) одговоре који не садрже захтевану информацију
- 2) одговоре који садрже захтевану информацију.

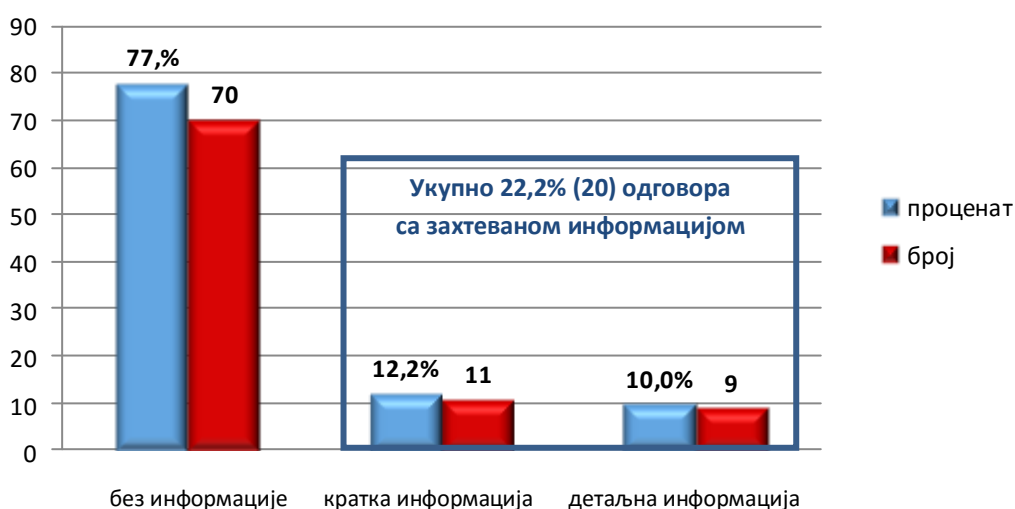
Утврђено је да од укупно 47 добијених одговора више од половине, чак 27 не садржи захтевану информацију о садржају SVHC у производима, а да свега 20 одговора пружа захтевану информацију и то тако што се негира присуство SVHC у конкретном производу. Статистичка обрада ових података у односу на 90 упућених захтева указује да је само 22,2% од укупног броја послатих захтева заиста добило одговор на постављено питање (Илустрација 2.4.1.b.). Ово указује да, и поред воље да одговоре на захтев потрошача, многи дистрибутери немају знања о SVHC у производима, као и да испуњавање обавеза по другим прописима погрешно изједначавају са применом прописа о хемикалијама.

Илустрација 2.4.1.b. Садржина одговора

Постоје разлике у обиму и квалитету пружене информације које указују да код дистрибутера постоје значајне разлике у нивоу информисаности о супстанцама које изазивају забринутост и могућем присуству у њиховим производима. Наиме, детаљне информације које указују на добар ниво знања о SVHC у производима пружило је 9 дистрибутера што чини свега 10% од укупног броја контактираних дистрибутера (Илустрација 2.4.1.с). Додатно, из појединих одговора уочено је да су дистрибутери захтевали конкретну информацију од произвођача или увозника у ланцу снабдевања, али адекватну информацију нису добили да би је проследили потрошачу.

Илустрација 2.4.1.с. Квалитет одговора

Напомена: у првој колони обједињени су захтеви код којих није било одзива или у одговору није садржана захтевана информација

Према типу производа, најбољи одзив на захтев (Илустрација 2.4.1.д.) био је у погледу пластичног посуђа (100%), а затим следе опрема за бебе (77,8%), каблови и додатна опрема за мобилне телефоне (66,7%). Процент одзива на захтев за школски прибор је 55,6%, а за играчке, PVC подне облоге, прибор за домаћинство и медицинска средства је 44,4%. Најмањи одзив био је на захтеве који су се односили на опрему за плажу (33,3%), као и на обућу и одећу (11,1%). Највише одговора који садрже захтевану информацију припада кабловима и то 4, а затим следе играчке и опрема за бебе са по 3. За додатну опрему за мобилне телефоне, прибор за домаћинство, пластично посуђе и PVC подне облоге пружено је по два одговора са захтеваном информацијом, а за школски прибор и опрему за плажу по један одговор. Примљени одговори за обућу и одећу, као и за медицинска средства нису садржали захтевану информацију, већ информације о испуњавању обавеза по прописима којима се уређује текстил односно медицинска средства. Детаљне информације пружене су у по два одговора за играчке и каблове, и по један одговор за школски прибор, опрему за бебе, опрему за плажу, прибор за домаћинство и PVC подне облоге (Илустрација 2.4.1.е.).

Илустрација 2.4.1.d. Одзив по типу производа

Илустрација 2.4.1.e. Квалитет одговора по типу производа

2.4.1.1. Закључци и препоруке – ДЕО 1.

На основу остварене комуникације са дистрибутерима може се закључити да је само половина упућених захтева за информацију о садржају SVHC у производима наишла на одзив, при чему је веома сличан одзив остварен у свим регионима Србије. Комуникација електронском поштом је у већини случајева била преферирани начин комуникације, уз напомену да регион Централне Србије одступа од овог правила. Највећи одзив остварен је у првих 15 дана, док су готово сви одговори пристигли у месец дана од слања захтева. Само 20 упућених захтева добило је одговор који садржи информацију о SVHC у производу. Наиме, од укупног броја дистрибутера који су се одазвали на захтев више од половине није пружило захтевану информацију о SVHC у производу прописану чланом 27. Закона о хемикалијама, већ је њихов одговор углавном садржао информације о испуњавању обавеза по другим прописима који су примарни за конкретну врсту производа (нпр. прописи којима се уређују предмети опште употребе, медицинска средстава, текстилни производи и електронска опрема), а у неколицини одговора као оправдање за изостанак информације наведен је недостатак информација од произвођача или увозника. У погледу квалитета одговора само 9 од 90 (10%) дистрибутера којима су упућени захтеви показали су добар ниво знања о потенцијалном присуству SVHC у производима и обавези достављања информација у складу са чланом 27. Закона о хемикалијама. Треба нагласити да је добар квалитет одговора остварен у појединим случајевима играчака и опреме за бебе које подлежу забранама и ограничењима у погледу садржаја фталата, као и за каблове и подне облоге код којих је производни процес такав да PVC изолација/облога мора да садржи омекшиваче пластике.

Стога, потребно је подићи свест о SVHC у производима и ниво обавештености произвођача, увозника и дистрибутера производа о њиховим обавезама достављања информације на захтев потрошача у складу са одредбама члана 27. Закона о хемикалијама. У том погледу посебно треба обратити пажњу на произвођаче, увознике и дистрибутере производа који се примарно уређују прописима о предметима опште употребе, медицинским средствима, текстилним производима и електронској опреми. Иако се рок од 30 дана показао као примерен за одзив дистрибутера у највећем броју случајева, постоји потреба да се пропише рок за достављање информације о присуству SVHC у производима (нпр. у ЕУ је 45 дана прописано као рок за достављање захтеване информације о SVHC у производима), како не би било дилеме о року за достављање информације о присуству SVHC у производима. Такође, потребно је подстаћи спровођење члана 27. Закона о хемикалијама кроз појачани инспекцијски надзор.

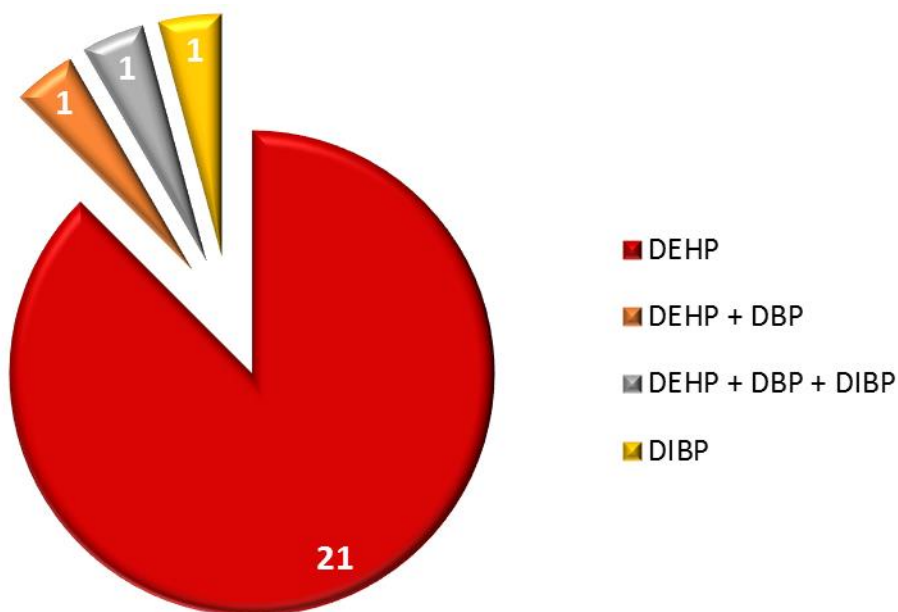
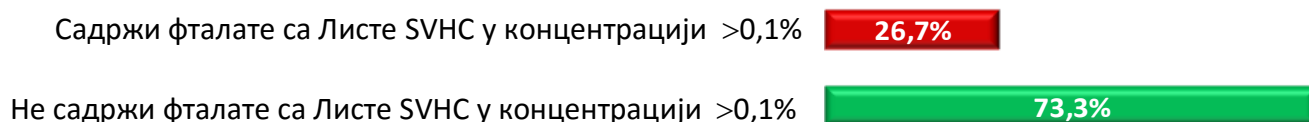
Занимљиво је да су у сличној кампањи која је 2010. спроведена у ЕУ, остварени веома слични резултати како у погледу одзива, тако и у погледу квалитета одговора добијених у комуникацији са дистрибутерима. На основу овога произилази закључак је свест о SVHC у производима, као и степен имплементације релевантних одредби прописа, на истом нивоу као што је то било у ЕУ 2010. године, те да треба искористити позитивна искуства из ЕУ у активностима које су у протеклих 6 година дале добре резултате у погледу подизања свести о SVHC и коришћења права на информацију о садржају SVHC у производима.

2.4.2. Резултати лабораторијских испитивања

Лабораторијска испитивања садржаја фталата у узоркованим производима показала су да је присуство фталата са Листе SVHC у концентрацији изнад 0,1% утврђено у 24 узорка што чини 26,7% од укупног броја производа обухваћених кампањом. У највећем броју узорка позитивних на присуство фталата у концентрацији изнад 0,1% идентификован је DEHP, и то у 23 узорка од чега је у 21 узорку DEHP идентификован као једини фталат са Листе SVHC, док је у једном узорку DEHP био у комбинацији са DBP и у још једном узорку у комбинацији са DIBP и DBP. У једном позитивном узорку идентификован је DIBP у концентрацији изнад 0,1% (Илустрација 2.4.2.а.).

Фталати који се налазе на Листи кандидата SVHC нису идентификовани у испитиваним узорцима у концентрацији изнад 0,1%.

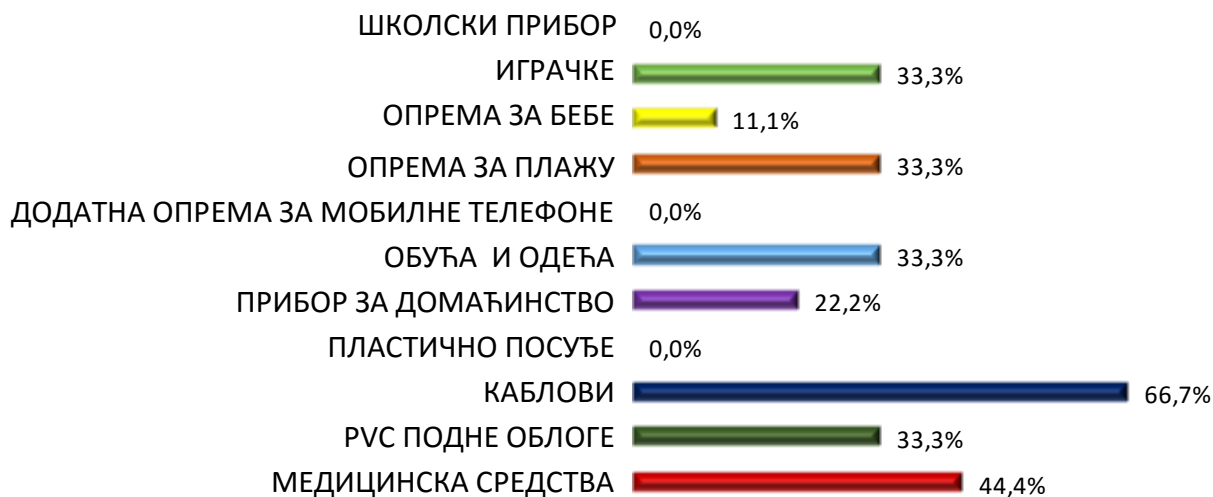
Илустрација 2.4.2.а. Присуство фталата са Листе SVHC у узоркованим производима

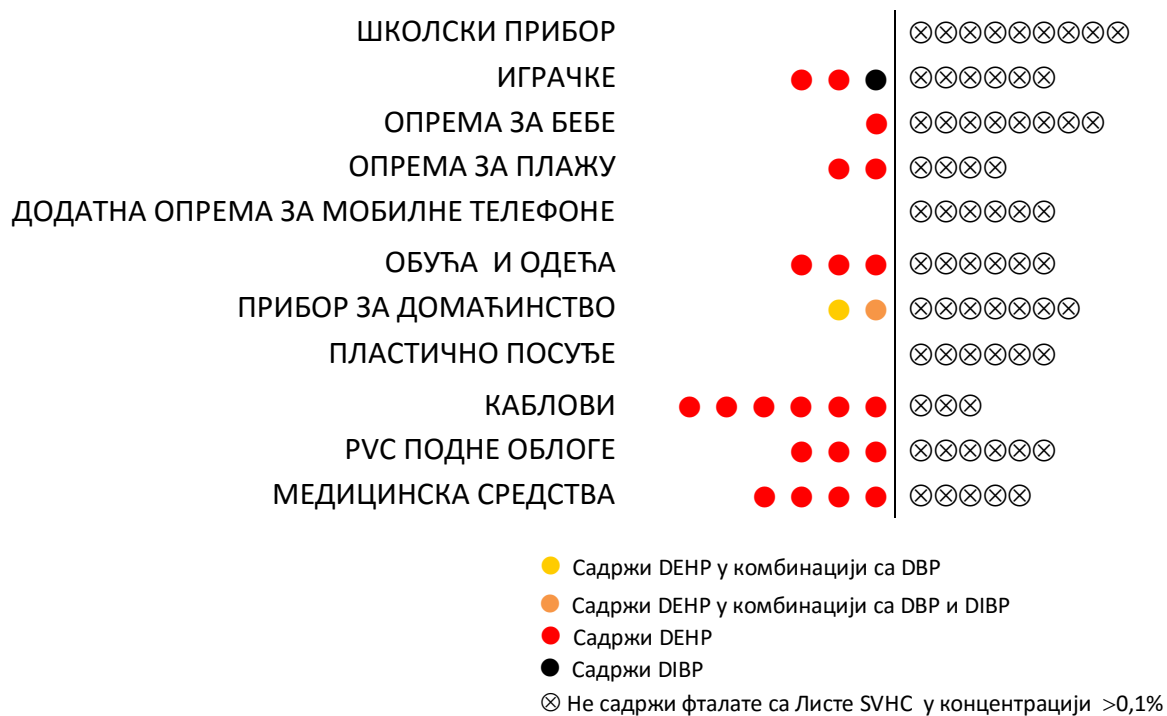
Према типу производа, највећа заступљеност узорка позитивних на присуство фталата са Листе SVHC идентификована је у кабловима (6 од 9 тј. 66,7%) и одређеним медицинским средствима (4 од 9 тј. 44,4%), а затим са по 33,3% позитивних узорка следе PVC подне облоге (3 до 9), играчке (3 од 9), опрема за плажу (2 од 6) и одећа и обућа (3 од 9). Опрема за бебе била је позитивна на присуство фталата са Листе SVHC у једном од 9 испитиваних узорка (11,1%), а прибор за домаћинство у два од 9 испитаних узорка (22,2%) (Илустрација 2.4.2.б.).

Ниједан од испитаних узорака школског прибора, пластичног посуђа и додатне опреме за мобилне телефоне, није садржавао фталате са Листе SVHC у концентрацији изнад 0,1% (Илустрација 2.4.2.с.).

Илустрација 2.4.2.б. Процентуална заступљеност позитивних узорака по типу производа

Илустрација 2.4.2.с. Присуство фталата са Листе SVHC у испитиваним узорцима

Значајно је напоменути да је присуство DEHP идентификовано у 2 узорка играчака и једном узорку опреме за бебе, што за последицу има кршење забране бр. 51. прописане Правилником о ограничењима и забранама производње, стављања у промет и коришћења хемикалија за ове типове производа. Додатно, у поменутом узорку опреме за бебе идентификован је и DINP који је предмет забране бр. 52. (Илустрација 2.4.2.d.). Поред наведеног, један узорак играчака био је позитиван на присуство DIBP који се налази на Листи SVHC, али није обухваћен прописаним забранама бр. 51 или 52. Овај узорак садржао је >12% DIBP. Потребно је истаћи да према ЕУ прописима о играчкама са којима домаћи прописи још увек нису усклађени, присуство CMR супстанце није дозвољено у концентрацијама једнаким или већим од специфичне граничне концентрације за класификацију у релевантну класу опасности, која за DIBP износи 5% када се ради о токсичности по репродукцију. Стога, играчка са >12% DIBP није дозвољена у ЕУ, а након усклађивања домаћих прописа којима се уређују играчке са одговарајућим ЕУ прописима може се очекивати исти статус за такву играчку и у Србији. Нацрт Правилника о безбедности играчака је урађен и у њега су транспоноване све одредбе из Директиве ЕУ о безбедности играчака које су у овом моменту преносиве. Међутим, због националне методологије израде прописа и недостатка потпуног правног основа у важећем Закону о здравственој исправности предмета опште употребе, у току је израда новог Закона о предметима опште употребе који ће дати потпун правни основ за доношење подзаконских аката укључујући и поменути правилник. Планирано је да Нацрт новог Закона о предметима опште употребе буде готов крајем 2016. године и одмах по његовом усвајању, у законску процедуру усвајања ући ће и урађени нацрти правилника (играчке, козметика, материјали у контакту са храном).

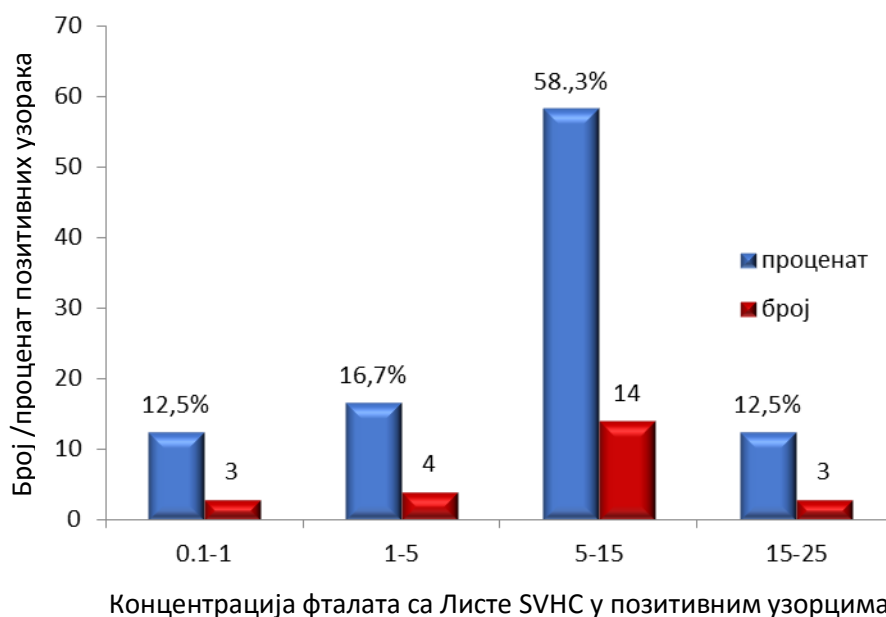
Илустрација 2.4.2.d. Производи који су предмет прописаних забрана бр. 51. и/или 52 у зависности од садржаја одређених фталата у концентрацији >0,1%

	Подлеже прописаним забранама	Не подлеже прописаним забранама
ИГРАЧКЕ	● ●	● ⊗ ⊗ ⊗ ⊗ ⊗ ⊗
ОПРЕМА ЗА БЕБЕ	●	⊗ ⊗ ⊗ ⊗ ⊗ ⊗ ⊗ ⊗

- Садржи >0,1% DEHP и подлеже забрани бр. 51
- Садржи >0,1% DEHP у комбинацији са >0,1% DINP и подлеже забранама бр. 51. и 52.
- Садржи >0,1% DIBP и не подлеже забранама бр.51. или 52.
- ⊗ Не садржи фталате у концентрацији >0,1%

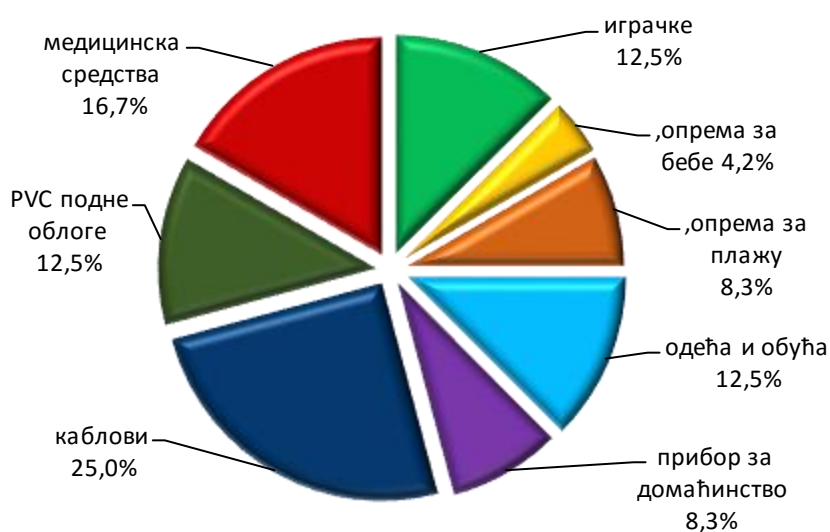
У погледу концентрације фталата са Листе SVHC, 14 позитивних узорака садржало је 5-15% фталата, док је 1-5% фталата било присутно у 4 узорка, а у концентрацијама испод 1% и изнад 15% у по 3 узорка. Највише концентрације (>15%) фталата са Листе SVHC идентификоване су у једном узорку играчака и два узорка PVC подних облога (Илустрација 2.4.2.e.).

Илустрација 2.4.2.е. Расподела позитивних узорака према концентрацији фталата са Листе SVHC

У односу на укупан број узорака позитивних на присуство фталата са Листе SVHC (24), 6 узорака припада кабловима (25,0%), 4 медицинским средствима (16,7%), по 3 спада у PVC подне облоге, играчке и одећу (по 12,5%), а по 2 у опрему за плажу и прибор за домаћинство (по 8,3%), док 1 позитивни узорак спада у опрему за бебе (4,2%) (Илустрација 2.4.2.f.).

Илустрација 2.4.2.f. Расподела позитивних узорака по типу производа

2.4.2.1. Закључци и препоруке – ДЕО 2.

Резултати лабораторијских испитивања показују да на тржишту РС постоје производи који садрже фталате са Листе SVHC. Лабораторијским испитивањима спроведеним у оквиру кампање утврђено је присуство фталата са Листе SVHC у 26,7% тестираних узорака, а удео позитивних узорака (8 од 11) испитиваних типова производа указује на велику вероватноћу изложености опште популације приликом коришћења најразличитијих производа у свакодневном животу. Ни у једном типу испитиваних производа нису сви узорци били позитивни на фталате са Листе SVHC, што указује да су на тржишту доступни производи истог типа који се разликују у погледу њихове хемијске безбедности, те да је приликом одлучивања о куповини неког производа неопходно узети у обзир и садржај SVHC.

С тим у вези, потребно је подићи свест опште популације о могућем присуству SVHC као битном чиниоцу за хемијску безбедност производа. Потрошачи треба да буду свесни да су произвођачи, увозници и дистрибутери у обавези да им, на захтев, пруже информације о присуству SVHC у производу у концентрацији изнад 0,1%. Међутим, уколико не добију информације на које имају право у складу са чланом 27. Закона о хемикалијама, потрошачи треба да се обратe надлежној инспекцији за заштиту животне средине како би се предузеле прописане законске мере. Коришћењем овог права и сами потрошачи могу утицати да се произвођачима, увозницима и дистрибутерима укаже на потребу набавке производа који не садрже ове супстанце.

Поред тога, утврђено присуство фталата у испитиваним узорцима играчака и опреме за бебе указује на привредни преступ у погледу прописаних забрана и ограничења, тако да је потребно појачати активности надлежне санитарне инспекције у погледу контроле ових производа. Такође, потребно је што пре ускладити домаће прописе о играчкама са релевантним ЕУ прописима како би се спречило стављање у промет играчака које садрже CMR супстанце (као што је DIBP) у концентрацијама једнаким или већим од граничне концентрације за класификацију у односу на карциногеност, мутагеност и/или токсичност по репродукцију.

2.4.3. Корелација резултата комуникације са дистрибутерима и лабораторијских испитивања

За укупно 24 производа за које је лабораторијским испитивањем утврђено присуство фталата са Листе SVHC у концентрацији изнад 0,1%, само 8 дистрибутера се одазвало на упућени захтев за информацију, од чега је само 4 одговора садржало информацију о присуству SVHC и то такву да се негира њихово присуство у конкретном производу.

Унакрсном анализом ових података долази се до закључка да је 4 дистрибутера доставило информацију о присуству SVHC која је у супротности са резултатом лабораторијског испитивања конкретног производа, док преостала 4 дистрибутера и поред одзива на захтев нису доставили одговор који садржи захтевану информацију. Стога, свих 8 дистрибутера са којима је остварена комуникација за производе позитивне на присуство фталата са Листе SVHC, није пружило одговарајуће и тачне информације које су били у обавези да доставе на захтев потрошача према члану 27. Закона о хемикалијама. Такође, за 16 производа у којима је утврђено присуство фталата није било одзива дистрибутера на захтев за информацију (Илустрација 2.4.3.а.).

Илустрација 2.4.3.а. Корелација података о узорцима позитивним на присуство фталата са Листе SVHC и одговора добијених у комуникацији са дистрибутером, по типу производа

	Лабораторијско испитивање	Комуникација са дистрибутером
ИГРАЧКЕ	● ● ●	● ● ⊗
ОПРЕМА ЗА БЕБЕ	●	⊗
ОПРЕМА ЗА ПЛАЖУ	● ●	⊗ ⊗
ОБУЋА И ОДЕЋА	● ● ●	⊗ ⊗ ⊗
ПРИБОР ЗА ДОМАЋИНСТВО	● ●	⊗ ⊗
КАБЛОВИ	● ● ● ● ● ●	● ● ● ⊗ ⊗ ⊗ ⊗
PVC ПОДНЕ ОБЛОГЕ	● ● ●	● ⊗ ⊗
МЕДИЦИНСКА СРЕДСТВА	● ● ● ●	● ● ⊗ ⊗

● садржи фталате са Листе SVHC у концентрацији >0,1%
 ● одговор у супротности са лабораторијским испитивањем

⊗ без одзива на захтев
 ● одговор не садржи захтевану информацију

Напомена: у горњој корелацији нису обухваћени узорци који нису били позитивни на присуство фталата са Листе SVHC

2.4.3.1. Закључци и препоруке – ДЕО 3.

Корелација резултата комуникације са дистрибутерима и лабораторијских испитивања указује да ни за један од производа у којима је утврђено присуство фталата са Листе SVHC у концентрацији изнад 0,1% није добијена одговарајућа информација, те да је информација достављена у 4 одговора у којима је негирано присуство SVHC у производу била нетачна, односно у супротности са лабораторијским испитивањем.

Овакви резултати указују да је потребно је подићи ниво знања и информисаности произвођача, увозника и дистрибутера о могућности присуства SVHC у најразличитијим производима и обавезама које су утврђене у националним прописима, као и о потреби увођења безбеднијих алтернатива. Такође, неопходно је подстаћи спровођење прописа преко коришћења права потрошача на информације о SVHC у производима. Наиме, коришћењем овог права и сами потрошачи могу утицати на произвођаче, увознике и дистрибутере да узму у обзир и присуство SVHC као битан чинилац за хемијску безбедност и конкурентност производа које стављају у промет.

2.4.4. Додатни подаци из резултата лабораторијских испитивања

Фталати са Листе SVHC у концентрацији изнад 0,1% идентификовани су у укупно 24 узорка, од чега је 6 позитивних узорака каблова и 3 PVC подних облога. Додатно за ова два типа производа у 6 узорака (4 подне облоге и 2 кабла) који су били негативни у погледу присуства фталата са Листе SVHC, доказано је присуство DINP и DIDP (Илустрација 2.4.4.а.). То су фталати који нису забрањени у оваквим производима, нити су на Листи кандидата SVHC, али се њихово укључивање у Листу кандидата SVHC разматра на нивоу ЕУ, с обзиром да су и код њих уочени ефекти токсичности по репродукцију. Уочени проценат DINP у овим узорцима се кретао у распону 13-26%, док је проценат DIDP био испод 0,5%.

Илустрација 2.4.4.а. Додатне информације из лабораторијских анализа садржаја фталата

Поред тога, треба нагласити да је у 6 узорака за које је утврђено присуство DEHP, у комбинацији такође утврђено и присуство DINP и DIDP у концентрацији >0,1% (Илустрација 2.4.4.б.), на које посебно треба обратити пажњу у случају узорака играчака и опреме за бебе, с обзиром на прописане забране и ограничења, што је детаљно образложено у поглављу 2.4.3. Процент ових фталата у испитаним узорцима углавном се кретао у распону 0,1-4%, осим у једном узорку медицинских средстава у коме је идентификовано преко 28% DINP.

Илустрација 2.4.4.b. Присуство фталата са Листе SVHC у комбинацији са DINP и DIDP по типу производа

ШКОЛСКИ ПРИБОР		⊗⊗⊗⊗⊗⊗⊗⊗
ИГРАЧКЕ	● ● ●	⊗⊗⊗⊗⊗
ОПРЕМА ЗА БЕБЕ	●	⊗⊗⊗⊗⊗⊗⊗
ОПРЕМА ЗА ПЛАЖУ	● ●	⊗⊗⊗
ДОДАТНА ОПРЕМА ЗА МОБИЛНЕ ТЕЛЕФОНЕ		⊗⊗⊗⊗⊗
ОБУЋА И ОДЕЋА	● ● ●	⊗⊗⊗⊗⊗
ПРИБОР ЗА ДОМАЋИНСТВО	● ●	⊗⊗⊗⊗⊗⊗
ПЛАСТИЧНО ПОСУЂЕ		⊗⊗⊗⊗⊗
КАБЛОВИ	● ● ● ● ● ●	⊗⊗
PVC ПОДНЕ ОБЛОГЕ	● ● ●	⊗⊗⊗⊗⊗
МЕДИЦИНСКА СРЕДСТВА	● ● ● ●	⊗⊗⊗⊗

- Садржи фталате са Листе SVHC у концентрацији >0,1%
- Садржи фталате са Листе SVHC у комбинацији са DINP и/или DIDP у концентрацији >0,1%
- ⊗ Не садржи фталате са Листе SVHC у концентрацији >0,1%

2.4.4.1. Закључци и препоруке – ДЕО 4.

Поред фталата са Листе кандидата SVHC, постоје и фталати који још увек нису обухваћени обавезом из члана 27. Закона о хемикалијама, али такође имају својства токсичности по репродукцију и њихово укључивање на Листу кандидата SVHC се разматра у ЕУ. Овакви фталати су у случају DINP, DIDP и DNOP, због наведених опасних својстава и са њима повезаним ризицима у погледу потенцијалног излагања деце, обухваћени забраном бр. 52. када се ради о играчкама и предметима намењеним за негу деце.

Стога, приликом изналажења и увођења безбеднијих алтернатива, поред тренутног изостанка обухватања обавезом из члана 27. Закона о хемикалијама, потребно је узети у обзир и својства супстанце због којих она потенцијално може доспети на Листу кандидата SVHC, односно урадити преглед литературе укључујући најновија сазнања и примере добре праксе из земаља са високо развијеном хемијском индустријом. Приликом одлучивања за безбеднију алтернативу, стручни и научни критеријуми треба да имају примат над економским. У разматрању најопаснијих својстава супстанци и изналажењу безбеднијих алтернатива треба користити међународно признате базе података. Постоје такве базе коју су доступне и на српском језику. То су **SIN list**¹⁴ (Листа хемикалија које представљају забринутост и за које је потребна приоритетна акција) и **SUBSUPPORT Portal**¹⁵ (Портал за подршку индустрији у поступку замене хемикалија које представљају забринутост безбеднијим алтернативама).

¹⁴ <http://srbija.chemsec.org/>

¹⁵ <http://rs.subsport.eu/>

3. ПОДИЗАЊЕ СВЕСТИ О SVHC У ОКВИРУ КАМПАЊЕ

Поред провере ефективности законских одредби о обавези достављања информација о SVHC у производима, кампања „ИЗБОРИ СЕ ДА ЗНАШ!“ имала је за циљ и да код потрошача промовише право на ове информације и подигне свест о могућем присуству SVHC у различитим производима који су у широкој употреби. С тим у вези, паралелно са примарним активностима (комуникација са дистрибутерима и лабораторијска анализа производа), спроведене су и бројне промотивне активности које укључују:

- Припрему, штампање и дистрибуирање брошуре „Водич за куповину хемијски безбедних производа“ о SVHC у производима и праву потрошача на информације
- Три јавна скупа, поводом обележавања Светског дана потрошача, организована у Београду (ТЦ Стадион, 15. март 2016.), Нишу (пешачка зона испред ТЦ Форум, 16. март 2016.) и Новом Саду (ТЦ Big, 17. март 2016.), на којима су потрошачи имали прилику да се информишу о опасним хемикалијама и производима који могу да их садрже, као и да добију ближа упутства како да остваре своје право на информацију, брошуре и модел писма са захтевом за достављање информација о присуству SVHC у производу.
- Саопштења и конференције за новинаре у Медиа Центру у Нишу и Градској кући у Новом Саду поводом објављивања прелиминарних резултата кампање
- Објављивања информација о SVHC и прелиминарним резултатима кампање на интернет страницама учесника у кампањи
- Гостовања у радио и ТВ емисијама
- Објављивања информација у новинским чланцима
- Објављивање информација преко друштвених мрежа

На овај начин јавност је обавештена о кампањи, подигнут је ниво знања потрошача о могућем присуству SVHC у производима и промовисано је право потрошача на информације о томе. Такође, с обзиром да су у кампањи путем захтева за информацију контактирани дистрибутери, који су конкретне одговоре морали тражити од произвођача и увозника ових производа, подигнута је свест и дуж ланца снабдевања о SVHC, као битном чиниоцу за хемијску безбедност производа, као и о обавези комуникације о SVHC у производима и потреби увођења безбеднијих алтернатива.

4. РЕЗИМЕ

Савремени систем управљања хемикалијама успостављен је у Републици Србији 2009. године доношењем Закона о хемикалијама који је усаглашен са REACH Уредбом као релевантним европским прописом који уређује ову област. Између осталог, овај закон садржи и одредбе које се односе на супстанце које изазивају забринутост (SVHC) којима се потрошачу даје право на информацију о њиховом присуству у производима. Према одредбама члана 27. Закона о хемикалијама произвођачи, увозници и дистрибутери су дужни да информације довољне за безбедну употребу производа који садржи изнад 0,1% SVHC, а најмање име те супстанце доставе потрошачу на захтев, као и да о томе комуницирају у ланцу снабдевања. Иако је ово право потрошача утврђено још 2009. године, нема сазнања да је неки потрошач у Србији затражио такву информацију све до краја 2015. године.

У циљу провере спровођења у пракси наведених законских одредби и подизања свести о SVHC, у периоду од октобра 2015. до априла 2016. спроведена је кампања „ИЗБОРИ СЕ ДА ЗНАШ!“, по узору на сличну кампању „THE FIGHT TO KNOW“ која је 2010. године спроведена у ЕУ. У оквиру кампање спроведене су и бројне промотивне активности са циљем да се код потрошача подигне свест о могућем присуству SVHC у производима и промовише право на информације о томе.

Ова кампања представља део активности на пројекту „Јачање капацитета и стратешког партнерства за безбедно управљање хемикалијама у Републици Србији“ који спроводе Министарство пољопривреде и заштите животне средине и Програм Уједињених нација за развој (UNDP) у сарадњи са две организације цивилног друштва - Алтернативом за безбедније хемикалије (АЛХем) и међународном организацијом WECF (Women in Europe for a Common Future). За потребе спровођења кампање ангажована су и три удружења потрошача (Центар потрошача Србије-ЦЕПС, Асоцијација потрошача Србије-АПОС и Центар за заштиту потрошача ФОРУМ), као и аналитичка лабораторија Градског завода за јавно здравље Београд.

Као предмет кампање „ИЗБОРИ СЕ ДА ЗНАШ!“ одабрано је 11 типова производа од PVC пластике који потенцијално могу да садрже фталате, као групу супстанци које спадају у SVHC. Укупно 90 производа који се могу набавити у малопродајним објектима широм Србије обухваћено је кампањом. При том је кроз комуникацију удружења потрошача са дистрибутерима тестирано остваривање права на информације о садржају SVHC у производима, а стварни садржај фталата у узорцима одабраних производа утврђен је лабораторијском анализом.

Према резултатима спроведене кампање, од укупно 90 упућених захтева комуникација је остварена са 47 (52,2%) дистрибутера, од чега је свега 20 (22,2%) пружио конкретан одговор на питање о присуству SVHC у производу, док се из осталих одговора уочава да дистрибутери нису упознати са обавезама и одговорностима које произилазе из одредби Закона о хемикалијама, као и да испуњавање обавеза по другим прописима погрешно изједначавају са применом прописа о хемикалијама. У погледу квалитета одговора само 9 од 90 (10%)

дистрибутера којима су упућени захтеви показали су добар ниво знања о SVHC и обавези достављања информација о њиховом присуству у производима. Лабораторијска испитивања садржаја фталата у одабраним производима показала су да је присуство фталата са Листе SVHC у концентрацији изнад 0,1% утврђено у 24 узорка (26,7%). Корелација остварене комуникације са дистрибутером и резултата лабораторијских испитивања показује да ни један од дистрибутера производа који су били позитивни на присуство фталата са Листе SVHC у концентрацији изнад 0,1%, није пружио одговарајуће и тачне информације које су били у обавези да доставе на захтев потрошача према члану 27. Закона о хемикалијама. Наведени резултати указују на низак ниво свести о SVHC, као и низак ниво обавештености произвођача, увозника и дистрибутера о обавези достављања информације о њиховом присуству у производима, што за последицу има и низак ниво извршавања обавеза утврђених одредбама члана 27. Закона о хемикалијама. Такође, утврђено присуство фталата (>0,1%) у узорцима играчака (2) и опреме за бебе (1) указује на кршење прописаних забрана и ограничења бр 51. и/или 52. На основу резултата кампање изведени су детаљни закључци и препоруке за побољшање спровођења законских одредби које се односе на SVHC. У случајевима у којима је приликом спровођења кампање уочено кршење прописа о хемикалијама, како у погледу обавезе достављања информација о присуству SVHC у производима у концентрацији изнад 0,1%, тако и у погледу прописаних забрана и ограничења када су у питању играчке и опрема за бебе, Министарство пољопривреде и заштите животне средине ће о добијеним резултатима информисати стручне службе и инспекцијске органе надлежних министарстава у циљу предузимања мера за правилну примену одредби прописаних Законом о хемикалијама и пратећим подзаконским прописима.

Кампања „ИЗБОРИ СЕ ДА ЗНАШ!“ покренула је процес подизања свести о SVHC и о постојећим законским обавезама, како код потрошача који треба да користе своје законом утврђено право, тако и код произвођача, увозника и дистрибутера који су дужни да пруже прописане информације о присуству SVHC у производима које стављају у промет, као и да о томе комуницирају у ланцу слабдевања. Ипак, неопходно је наставити активности на подизању свести о SVHC у производима, али и додатно подстаћи спровођење члана 27. Закона о хемикалијама кроз појачани инспекцијски надзор и друге активности надлежних органа.

Потребно је истаћи да је за ефикасно спровођење прописа, поред надлежних органа и произвођача, увозника и дистрибутера, који имају обавезе и одговорности прописане Законом о хемикалијама, потребно укључивање и других актера у друштву. У том смислу, значајну улогу могу имати организације цивилног друштва, стручна јавност, медији, као и сами потрошачи који треба да се информишу о хемикалијама које користе и да инсистирају на хемијској безбедности производа који им се нуде на тржишту. С обзиром да се директно учешће организација цивилног друштва и удружења потрошача у активностима у оквиру кампање показало као веома ефикасно, цивилни сектор треба да узме активну улогу у даљим промотивним и/или едукативним активностима у вези са SVHC, те да уз коришћење својих кадровских и стручних капацитета допринесе побољшању нивоа знања о SVHC и правима и

обавезама из члана 27. Закона о хемикалијама. Медији треба да узму значајну улогу у информисању јавности о обавезама индустрије и правима потрошача у области управљања хемикалијама. Стручна јавност, а нарочито лекари, токсиколози, хемичари и технолози, треба да дају свој допринос кроз едукацију опште популације о штетним ефектима SVHC по здравље људи и животну средину, али и кроз стручну подршку привредним субјектима у вези са увођењем безбеднијих алтернатива.